

Assemblearisme i art

Ramon Parramon

Artista visual i investigador de cultura

Montserrat Moliner

Artista i gestora cultural independent

A S S A
M B L E
A R I S
M E

5

Assemblearisme i art

Ramon Parramon. Artista visual i investigador de cultura

Montserrat Moliner. Artista i gestora cultural independent

L'assemblearisme en relació amb les pràctiques artístiques i culturals ha esdevingut una eina política i una manera d'organitzar-se de manera col·lectiva, que ha anat evolucionant amb l'objectiu d'articular-se com a sector i incidir en les polítiques culturals.

L'assemblearisme com a eina política és vist per algunes persones com una manera de fer que té un alt component d'utopia col·lectivista, que apel·la a l'horitzontalitat del poder i que es proposa com a alternativa en un context organitzat per unes estructures jerarquitzades i fonamentades en la personalització de lideratges. Segons els seus defensors, es prefigura com la forma més perfecta, plural i equitativa per a prendre decisions que afecten allò que és col·lectiu. Els que la qüestionen solen incidir en la seva poca celeritat per a resoldre situacions que es desencallen fàcilment en una estructura directiva potent, així com en la facilitat d'utilitzar-la com a eina que justifiqui les decisions d'un grup més reduït, de manera que en certs casos esdevé una espècie d'escenificació democràtica. Tot i defensar les formes d'organització assembleàries, alguns alerten del perill que l'assemblea esdevingui una mascarada per a legitimar lideratges personalistes. Aquest problema acaba apareixent en la majoria de grups en què el col·lectiu pren la inèrcia de delegar en una veu forta, encobrint el sentit de corresponsabilitat i implicació de les persones.

En el context català, en les darreres dècades s'han constituït formes d'organització que han treballat per la construcció de la identitat col·lectiva vinculada a les pràctiques artístiques, i per contribuir a l'articulació social i política del sistema cultural. Amb l'inici de les retallades en el sector públic, s'accelera el desmantellament forçat d'algunes organitzacions, s'instaura el dubte sobre totes aquelles estructures de caire cultural que no tenen sentit d'existir fora del mercat de les indústries culturals i s'estableixen nous criteris per a desplegar les noves polítiques públiques. Arran d'això, apareixen noves formes d'organització més transversals i menys sectorials per defensar o lluitar contra aquestes noves realitats. Aquest text vol posar en valor l'acció col·lectiva que tant ha contribuït a assolir canvis en l'acció política, i que més que mai esdevé necessària per a reequilibrar i contrarestar el perillós estat de xoc permanent en què viu tot allò que forma part del que és públic i comú.

1. Introducció

«Sabemos que la vida en comunidad, pese a sus dificultades, es siempre un imperativo ético y político. Es más, la libertad se ejercita muy a menudo junto a otras personas, aunque no necesariamente en unión o conformidad con ellas. No es que se asuma o produzca una identidad colectiva, sino que más bien se establecen relaciones dinámicas entre las personas, en las que puede observarse cómo se activa el apoyo, la disputa, la ruptura, la alegría y la solidaridad.» (Butler, 2015)

Aquest article fa referència a formes d'organització col·lectiva, vinculades a les pràctiques artístiques contemporànies que, des de l'acció directa o l'acció col·lectiva, incideixen en la construcció social i política del sistema cultural. La major part d'organitzacions que treballen o han treballat en pro de definir o incidir en les polítiques culturals estan constituïdes com a associacions. Les associacions són persones jurídiques l'òrgan suprem i sobirà de les quals és l'assemblea general. Tanmateix, cal tenir en compte que la visió jurídica de l'assemblearisme i la visió política no sempre coincideixen. En l'àmbit jurídic el dictat és clar: l'assemblea és qui autoritza o desautoritza qualsevol acció o programa que ha de desplegar l'organització, governada per una estructura de càrrecs que configuren la junta directiva. En canvi, en el terreny de l'acció política, l'assemblea es converteix en un element inherent a les organitzacions que en alguns casos es posa a la primera línia, i en d'altres es deixa en la rereguarda a l'hora de desplegar les estratègies pròpies de qualsevol organització.

L'assemblearisme com a eina política és vist per moltes persones com una manera de fer que té un alt component de romanticisme i d'utopia col·lectivista, que apel·la a l'horitzontalitat i la descentralització del poder,

i que es proposa com a alternativa en un context organitzat per unes estructures de poder suficientment jerarquitzades i fonamentades en el lideratge personalitzat. Segons els seus defensors, es prefigura com la forma més perfecta, plural i equitativa per a prendre decisions o desplegar accions que afecten allò que és col·lectiu. Els seus detractors solen incidir en la seva poca celeritat i inoperància per a resoldre situacions que es desencallen fàcilment en una estructura directiva potent, així com en la facilitat de dominar-la o utilitzar-la com a eina que justifiqui les decisions d'un grup més reduït, de manera que en certs casos esdevé una espècie d'escenificació democràtica. De fet, l'organització assembleària la podem considerar com un bé immaterial, un element vinculat a la utilitat pública, ja que permet ser usada, copiada, estudiada i necessàriament desplegada de manera col·lectiva. Una eina d'organització col·lectiva per a l'autogestió cooperativa a la recerca del bé comú.

L'assemblearisme és un fenomen molt arrelat en diversos àmbits i sectors, que contribueix a multiplicar l'articulació i l'organització col·lectiva de la trama social. La tradició assembleària d'arrel obrera té un paper important en el context català, tant en la seva vocació emancipadora com d'autogestió. El fet que aquesta tradició s'hagi mantingut en un context marcadament neoliberal i en un camp molt desarticulat, com és el cultural ens insta a revaloritzar-la. I específicament en l'àmbit de les pràctiques artístiques, ja que ha estat tradicionalment un dels més individualistes, pel fet que una part de la pràctica artística es fonamenta, encara ara, en la singularitat, l'originalitat, la intel·ligència creativa personal o l'expressió subjectiva. Un tipus de pràctiques titllades sovint de mantenir un caràcter massa individualista, competitiu i poc donat a les manifestacions públiques més polititzades. Aquest sector és molt dependent dels minvants ajuts públics, poc articulat a escala social i escassament reconegut en les escenes sociopolítiques que prenen les decisions; un context alhora molt marcat per la precarització laboral, que obliga a aguditzar l'instint de supervivència i que potencia la competitivitat i els interessos molt personalitzats. Són aquest elements poc combinables amb la solidaritat, la corresponsabilitat, la lluita col·lectiva o l'esperit comunitari que hi ha, o hi hauria d'haver, darrere d'aquestes organitzacions. Més enllà d'aquesta realitat pròpia del sistema artístic, molts artistes han sabut i han considerat necessari articular-se de manera col·lectiva per contribuir o incidir en les polítiques culturals que s'han desplegat tant en el context català com en l'estatal.

Aquest article pren com a referència una recerca sobre art i assemblearisme que els autors del mateix estem portant a terme, que, tot i estar en procés, vol construir un relat plural del fenomen associatiu a través de les estructures que s'articulen assembleàriament en les arts visuals, així com actualitzar la seva dimensió en el context de les polítiques contemporànies.¹ Un dels objectius que persegueix aquesta recerca és analitzar la pluralitat de maneres d'entendre l'assemblea com a mecanisme d'organització i alhora d'acció politicocultural articulada per un grup de persones que aconsegueixen definir i acordar unes fites comunes. Així mateix, pretén conèixer i recollir les experiències a partir de «militants», impulsors, coordinadors o socis de les organitzacions, fet que permet elaborar un relat a l'entorn de les maneres de fer sota l'experiència col·lectiva. Pros i contres, realitats i ficcions, oportunitats o límits de l'assemblearisme són algunes de les qüestions que es tracten i s'anticipen en aquest article. S'hi vol remarcar el valor històric i vigent d'aquests tipus d'organitzacions col·lectives, configurades des de l'àmbit de la cultura i molt explícitament des de les arts contemporànies, i apuntar la necessitat de la seva existència per incidir en la configuració de les polítiques culturals, en un moment de crisi accentuada en diferents àmbits de les institucions públiques.

2. Context social, polític cultural i el paradigma DDP

«Cuando el triunfo individual implica el fracaso de los demás es en gran medida un fracaso colectivo [...] Cabe pensar que mientras los lazos comunitarios estén desarticulados, el equilibrio de "unos mandan sobre muchos" no es solo más estable, es una roca.» (Zafra, 2017).

Per explicar la situació de les pràctiques artístiques en el context social i polític contemporani, volem recórrer al paradigma DDP, configurat per tres estats que es comuniquen entre si: la desorientació, la des-

---

1 Aquesta recerca de Montserrat Moliner i Ramon Parramon porta el títol *Assemblearisme i art. Pràctiques col·laboratives assembleàries a les arts visuals en el context català. Interaccions vers les polítiques culturals i interferències vers les pràctiques artístiques*. En aquesta primera part de la recerca s'han entrevistat unes 15 persones presencialment i 21 persones mitjançant qüestionari en línia. Ha estat possible gràcies a la beca de Recerca i Pensament Contemporani de la Generalitat de Catalunya 2017.

connexió i la precarietat. Tots ells s'han anat inserint de manera aparentment naturalitzada en les polítiques públiques, portant la situació en un lloc poc fructífer i estranyament erm.

El primer estat és la desorientació en relació amb la definició i el desplegament d'unes polítiques culturals incapaces de definir estratègies des d'una perspectiva a mitjà i llarg termini (pel fet que això escapa a les responsabilitats que se li demanen, o la rendibilitat que s'espera d'ella en qualsevol mandat electoral de govern). El segon estat és la desconexió vers les múltiples realitats (o pràctiques) culturals existents, la qual impossibilita veure més enllà d'una cultura comptable; és a dir, que es comptabilitza a partir de la seva autosuficiència per a generar nous productes, nous mercats, noves audiències, nous subjectes consumidors, nous creadors estrella (que poden servir per a representar tant l'acció d'un govern com la competitivitat d'un estat o la identitat de país). Una desconexió que en els darrers anys s'ha fet tan efectiva, que ha contribuït a relegar a l'ostracisme el paper de la cultura, ja que no l'ha reconeguda com una peça imprescindible a l'hora de transformar la realitat social. El tercer estat dins del paradigma DDP és la precarietat, que pren diferents formes i està clarament impregnada en la pràctica professional de la cultura. La precarietat es nodreix d'aquesta desorientació i desconexió, així com de les retallades irreversibles que ha patit, com molts altres serveis públics de caire social, a partir de les conseqüències de les polítiques d'austeritat. Aquesta obscura doctrina s'ha aplicat per a posar remei als mals que l'excessiva proximitat entre política i finances va provocar a escala global; una situació que ha afectat d'una forma molt explícita el sector de les arts visuals, tradicionalment poc entès des de la política professional.

L'impuls públic de la cultura es fonamenta, encara ara, a implementar el model d'indústries culturals, un model econòmic de l'activitat cultural que encaixa en el model polític neoliberal. S'entén que en un context de competitivitat «natural» (o de naturalesa capitalista) aquestes polítiques ajudaran que l'ecosistema cultural s'autoreguli. Des d'aquest plantejament, una gran part de les pràctiques artístiques contemporànies queden fora d'aquesta consideració, perquè no s'ajusten al model economicista de les indústries culturals. Arran d'això, des del 2010, s'ha produït un desmantellament progressiu, propiciat per les polítiques públiques, que no han prioritzat altres valors de caire social, educatiu o de recerca que moltes pràctiques artístiques fomenten. La disminució de recursos també ha contribuït a tensar la competitivitat i anar desgastant un ecosistema ric i complex, que, més que ajudar a ordenar-lo, ha fomentat la inseguretat i la impossibilitat de planificar a llarg termini; de fet, ha contribuït a incrementar la precarització. La precarietat no tan sols afecta les arts visuals o la gent de la cultura, sinó que en la majoria de països també afecta una quarta part de la població adulta i esdevé una «classe social» creixent que afecta molts sectors laborals i que Guy Standing ha anomenat «precariat» (Standing, 2013).

Si ens atenim a la manera com s'han desplegat les polítiques culturals en el context català, però també en l'estatal i l'europeu, per la creixent tendència conservadora i nacionalista dels partits que hi governen, aquesta percepció del moment que viu la cultura en relació amb la realitat socio-polític-econòmica és molt generalitzada. Tan sols cal veure l'informe del CoNCA (2017) sobre l'estat de la cultura i de les arts analitzat des de la perspectiva de les polítiques culturals, referides al nostre context. Amb algun fragment n'hi ha prou per a entendre que l'escenari des de les polítiques públiques es configura a partir de mancances, manca de recursos, manca d'interès, manca d'estratègies a llarg termini, manca de criteris per a avaluar els retorns socials de la cultura: «la cultura no es troba prou present en les prioritats dels dirigents polítics de Catalunya i no es té en compte el seu potencial com a element vertebrador de la societat i com a eina de desenvolupament social i econòmic d'un territori». (CoNCA, 2017)

Per desencallar aquesta situació propiciada per aquests tres factors que hem anomenat DDP, apostem per una mirada més transversal, que transgredeixi les especificitats sectorials professionals. Considerem que la cultura multiplica el seu sentit quan es relaciona amb altres elements, àmbits, disciplines, sabers o col·lectius. Una mirada des d'aquest posicionament ha de permetre plantejar una visió, si no nova, més engrescadora i potenciadora de la relació entre cultura i espai social. Això permetria definir polítiques que transgredissin els tradicionals compartiments sectorialistes, per incidir en elements de transversalitat. Hi ha pràctiques culturals que impulsen, entre d'altres, l'economia, la recerca, la pedagogia, la cohesió social, el pensament crític i la transformació de la ciutat. Posar en relació diferents àmbits d'una manera més «executiva» podria donar altres fruits, encara per explorar, i ajudaria a sortir de la trista realitat en què ens trobem.

3. Les organitzacions artístiques assembleàries vers les polítiques culturals

«En general, no deberíamos entender la asamblea como un espacio más libre que otros, ni más igualitario. En una asamblea se establecen conductas y mecanismos que no dan eso como resultado».²

En el marc del paradigma DDP —desconnexió, desorientació i precarietat—, que ha contribuït a provocar una situació de fragilitat en el context cultura - societat, el paper de les organitzacions assembleàries per a intentar esquivar aquest paradigma ha estat molt important. Els anys vuitanta i noranta van ser clau per a la definició d'un tipus de polítiques culturals que consideraven la cultura com un recurs, o com una cosa que podia ajudar a aconseguir recursos. El paper de les associacions sectorials ha estat molt determinant per a nodrir, acompanyar o injectar una visió crítica cap a la definició de les polítiques culturals, que cercaven, en els diferents sectors, un retorn que podia traduir-se en millores per al territori. La primera dècada del 2000 és el de la consolidació de les polítiques i l'etapa d'abundància econòmica en les administracions públiques, encara que fonamentades en la bombolla del creixement, fet que va portar a la configuració de grans i petits equipaments culturals. En la segona dècada, ja immersos en la crisi, el funcionament de molts dels equipaments es va veure greument afectat. Hi havia estructures, però també impossibilitat de mantenir alguns programes, i sobretot inviabilitat per a programar a mig i llarg termini. No és estrany que encara ara, i des de principis d'aquesta segona dècada, es digui que no és el moment de seguir invertint en pedra, si no en les persones o els programes.³

En el període iniciat el 2010, que va suposar la implementació de les polítiques d'austeritat justificades per una crisi global, aquestes han incidit clarament en les formes de construcció col·lectiva, ja que alhora han adobat un terreny de competitivitat i de manca de recursos, que faciliten l'atomització, la construcció individualista i una desarticulació dels llaços comunitaris. Són conseqüències que en l'àmbit de la cultura, i específicament en el de les arts visuals, dificulten la seva rearticulació col·lectiva, així com el seu encaix en el context sociopolític.

Aquestes plataformes i organitzacions artístiques com a mecanisme de pressió, denúncia, diàleg o col·laboració propositiva vers les polítiques culturals han acompanyat i complementat, per afinitat o per oposició, les associacions professionals ja existents. Cal dir que no totes han nascut amb la mateixa intensitat ni han obtingut els mateixos resultats.⁴ Van impulsar i defensar la creació del CoNCA, van lluitar perquè no s'apliquessin les retallades més dures per part del Govern de CIU iniciades el 2010, i es van oposar a l'atac de les polítiques neoliberals impulsades en l'època Ferran Mascarell, quan era conseller de Cultura.

---

2 Fragment de l'entrevista a Leónidas Martín, membre de nombroses organitzacions de caràcter col·lectiu i assembleari, moviments d'insubmissió (finals dels vuitanta - principis dels noranta), moviments antiglobalització (anys noranta-2000). Indymedia, Colectivo Enmedio (10-11-2017).

3 «No és moment de grans equipaments, ara és el moment de la gent». Entrevista a Laura Borràs, consellera de Cultura, de Laura Serra. Diari ARA, Barcelona, 13-06-2018.

4 Cal tenir en compte que hi ha unes associacions de caire professional i unes organitzacions emergents i temporals, que en alguns casos inclouen les professionals. Associacions professionals: AADPC (Associació d'Actors i Directors Professionals de Catalunya), Ad'EC (Associació d'Escenògrafs de Catalunya), APdC (Associació de Professionals de la Dansa de Catalunya), AREC (Associació de Regidoria de l'Espectacle de Catalunya), ATECat (Associació de Tècnics i Tècniques de l'Espectacle de Catalunya), SIGC (Sindicat de Guionistes de Catalunya), Xarxaprod (Xarxa d'Espais de Producció d'Arts Visuals de Catalunya), APIC (Associació Professional d'Il·lustradors de Catalunya), APCC (Associació de Professionals de Circ de Catalunya), ACPDC (Associació de Companyies Professionals de Dansa de Catalunya), APGCC (Associació de Professionals de la Gestió Cultural de Catalunya), AAVC (Associació d'Artistes Visuals de Catalunya), PAAC (Plataforma Assembleària d'Artistes de Catalunya), TTP (Associació Professional de Teatre per a Tots els Públics), ACCA (Associació Catalana de Crítics d'Art), CCP (Associació de Museòlegs de Catalunya), ACIMC (Associació Catalana d'Intèrprets de Música Clàssica), AMT (Associació de Músics de Tarragona), AMAPEI (Associació de Músics i Animadors Professionals d'Espectacles Infantils), AMJM (Associació de Músics de Jazz i Música Moderna de Catalunya), AMICS (Associació de Músics i Intèrprets en Llengua Catalana), Col·lectiu de Compositors de Tarragona MIKROKOSMOS, Associació de Companyies Professionals de Dansa de Catalunya, GAC-SiGC (Guionistes Associats de Catalunya – Sindicat de Guionistes de Catalunya), AFEJAZZ (Associació de Festivals de Jazz de Catalunya), MAV (Mujeres en las Artes Visuales), ADG-FAD (Associació de Directors d'Art i Dissenyadors Gràfics del FAD).

Organitzacions articulades per causes concretes: Plataforma ProCoNCA, Plataforma NO Retalleu la Cultura, Cultura de Base, Acampada Cultura Barcelona, Suport Espai Zer01, Contra el tancament de Can Xalant, Salvem Can Felipa, Plataforma SOS Cultura, Defensem la Cultura, Plataforma 8octubre, Marea Roja - Cultura en Lluita, Federació de Treballadors de la Cultura, Col·lectiu d'Artistes Independents.

L'aplicació de la ultraliberal Llei Òmnibus,⁵ implementada pel mateix Govern de CIU amb la intenció de simplificar l'Administració pública, va suposar la derogació de moltes lleis i la implementació ideològica d'altres. L'àmbit de la cultura va quedar substancialment afectat. Per exemple, es van delimitar l'autonomia i les competències executives del Consell de la Cultura i de les Arts, fet que va provocar la dimissió en bloc d'onze dels seus dotze membres, o també orientar la promoció pública de la cultura sota els paràmetres de promoció de l'activitat econòmica, establint les bases perquè els artistes fossin considerats empreses culturals. La recerca, l'experimentació, altres formes alternatives que exploren l'economia social, van quedar automàticament al marge i, per tant, desprotegides des de l'àmbit públic.⁶ La Plataforma NO retalleu la Cultura, integrada per més de 7.000 professionals del sector cultural, va publicar un manifest on aquests afirmaven que «la progressiva retirada de recursos, la imposició d'una direcció política, l'avantprojecte de la Llei Òmnibus i la imminent aprovació de la llei d'agilitat són els graons d'un procés de desmantellament del nou model de gestió independent».⁷

En paral·lel, s'anava gestant el tancament de l'AAVC després de trenta-cinc anys d'història (1979-2014). Inicialment, una part de la junta directiva va dimitir per disconformitat amb la gestió i una altra part va intentar revertir les conseqüències de la manca d'ingressos, que abocaven a una situació insostenible de l'estructura de gestió existent, molt dependent de les subvencions públiques. Després d'un període de tensions internes, va finalitzar amb una denúncia penal per malversació de fons i administració deslleial als integrants de la secretaria tècnica de l'Associació d'Artistes Visuals de Catalunya. Com a conseqüència de tot plegat, el Col·lectiu d'Artistes es va reorganitzar en una nova estructura i el 2015 naixia la PAAC (Plataforma Assembleària d'Artistes de Catalunya).

A partir d'aquest canvi de paradigma de les polítiques culturals i amb la davallada de l'AAVC, va haver-hi un increment d'organitzacions que cercaven la interlocució política. Les administracions públiques van acceptar la participació de les associacions professionals en les perifèries de la presa de decisions de les polítiques culturals, però els costava mantenir la complicitat i l'escolta amb els agents culturals que intencionadament s'autoorganitzaven. Cal tenir en compte que arran de la crisi i de la imposició de la Llei Òmnibus molts agents culturals que conformaven aquestes estructures orgàniques i connectades en xarxa van passar de parlar de lluita pròpia del sector a fer servir un vocabulari de lluita conjunta envers altres sectors com l'educació, la sanitat o l'habitatge. D'aquesta manera, les demandes sortien de l'àmbit sectorial per sumar-se a un espai de reclamació més col·lectiva.

Els focus d'atenció es multiplicaven i l'any 2012 el Govern de Catalunya portava un retard de més de dotze mesos en el pagament de les subvencions en matèria de cultura. Aquest fet va provocar que molts projectes haguessin de tancar o reduir a mínims la seva activitat, o demanar crèdits per poder afrontar les despeses del dia a dia. L'any 2014 les convocatòries de subvencions incorporaven un nou precepte, unes disposicions derivades de la nova llei que afectaven mesures fiscals, administratives i financeres del sector públic. S'especificava que les subvencions atorgades podien ser revisades i modificades totalment o parcialment per salvaguardar el compliment dels objectius d'estabilitat pressupostària i sostenibilitat financera.

Tots aquests fets van provocar conflictes i silencis amb les administracions, però també van intensificar col·lisions internes en les mateixes organitzacions. Les assemblees com a òrgans de decisió es tornaven eternes i poc efectives. Simplificant molt, el debat es situava en la cultura com a dret social, en la cultura com a defensa d'un dret laboral, en la cultura de base o en la cultura de l'espectacle. Aquí les assemblees esdevenien un vehicle de coneixement compartit, que impulsava multitud de manifestos, contribuïa a rellevar interlocutors polítics i facilitava sortir dels compartiments estancs habituals en els diferents sectors culturals. Com a camp de formació activista, va ser una manera de prendre consciència que «no estem sols», però la incidència aconseguida va ser mínima, fet que alhora va provocar desafecció.

5 Llei de simplificació, d'agilitat i reestructuració administrativa i de promoció de l'activitat econòmica. Aquesta llei modificava 80 lleis en una única votació.

6 Sobre aquest tema, vegeu les declaracions de Jorge Luis Marzo registrades en vídeo a la plaça de Catalunya el juny de 2011 per A*DESK a <http://a-desk.org/ca/magazine/jorge-luis-marzo-sobre-el-conca-y/>. Consulta realitzada el 10.05.2018.

7 La cultura rebutja de ple la Llei Òmnibus del Govern: <http://www.publico.es/espana/catalunya/cultura-rebutja-ple-llei-omnibus.html>.

Arran de l'enquesta en línia realitzada en la recerca esmentada, un 58 % va estar d'acord amb la premissa que els projectes col·lectius de caràcter assembleari en relació amb les polítiques culturals prenen sentit quan «incideixen en les polítiques culturals des del posicionament crític i l'acció propositiva», un 32 % estava d'acord en el fet que prenen sentit quan «despleguen projectes innovadors i cobreixen buits existents en les polítiques públiques» i un 10 % va opinar que quan «esdevenen un lobby per a interactuar amb les administracions i assolir beneficis per als seus membres» és quan tenen sentit. Una persona va afegir en els comentaris una qüestió interessant: «si esdevenen un lobby, probablement acabaran marginant part del seu propi col·lectiu».

Amb l'entrada del nou municipalisme nascut dels moviments socials de base, una part dels treballadors culturals van formar part de la diagnosi i van esdevenir membres dels eixos de treball. S'esperava una millor interlocució, però en el cas de l'Eix de Cultura de Barcelona en Comú, des que va començar a governar, es va evidenciar un replegament que va iniciar un període d'opacitat en el qual les demandes específiques del sector es van anar desdibuixant. Sovint els governs veuen la cultura com un eix transversal importantíssim, però tenen greus problemes per assegurar a escoltar i dialogar de manera efectiva amb aquestes organitzacions assembleàries.

D'altra banda, els esforços dels artistes per defensar el seu treball davant la societat sempre ha estat un camí complicat en el qual es veuen clarament les mancances que té el sector per tenir un mínim de cohesió.⁸ Vist amb perspectiva, una de les grans derives ha estat confondre la lluita i organització assembleària en un camp de lluitament i de promoció personal. Després de moltes converses respecte d'aquest fet, arribem a la conclusió que no és un fet punible; l'ambició de les persones és lícita, però l'engany és preocupant quan s'amaga sota una capa de lideratge fals que fa creure a tothom que s'està lluitant pel bé comú del col·lectiu.

En general, les organitzacions han arribat a identificar les seves problemàtiques comunes —fet que ha desenvolupat un sentit de pertinença en positiu— i s'han desenvolupat eines i recursos per aconseguir la interlocució política, però les principals demandes conquerides per aquestes organitzacions artístiques no s'han mantingut en el temps, ja que les polítiques culturals no tenen un llarg recorregut. Des de fa uns anys hi ha un degoteig constant de tancament d'iniciatives, de projectes, d'espais, de pèrdua de valor en el fet cultural de la creació contemporània que cap organització o plataforma assembleària no ha pogut frenar, i tampoc no s'han establert les bases d'un diàleg efectiu amb els responsables de les polítiques culturals per a canviar aquesta inèrcia. Només ens hem anat adaptant i sobrevivint; per posar un exemple, actualment estem en l'enèsim intent d'establir un estatut de l'artista.⁹

4. L'assemblearisme en relació amb el context artístic

Analitzar la pluralitat de maneres d'entendre l'assemblea com a mecanisme d'organització, i alhora d'acció politicocultural articulada per un grup de persones que aconsegueixen definir i acordar unes fites comunes, és un dels objectius que perseguim en la recerca que estem portant a terme. En aquest apartat volem referir-nos a algunes de les veus aportades per les persones entrevistades,¹⁰ entenent que totes elles formen o han format part d'alguna organització, sempre vinculada a les pràctiques artístiques.

8 «El gremi de la cultura i la creació és esquizofrènic: aconsegueix que el protegeixi qui li roba. Nosaltres defensem que els drets han de ser dels autors i, en canvi, la majoria d'autors estan defensats per qui els roba els drets. Per què passa això? És un problema psiquiàtric. Els creadors som treballadors amb molta precarietat, però resulta que ens sentim superiors i mai lluitem al costat de la resta de treballadors, encara que estem lluitant pels mateixos drets. És pràcticament impossible organitzar els artistes sindicalment. Cadascun es creu un geni a part que podrà trobar el seu camí i resoldre el seu problema ell solet. El resultat és que acabem sent els més precaris, els més arrogants, els més narcisistes i, finalment, els més servils. És un gremi que no té cap solució, un col·lectiu masoquista que es fa mal tot solet». Entrevista de Joan Burdeus a Simona Levi dins del marc de la filosofia de cultura lliure. *Núvol. El digital de la Cultura* (7.06.2018).

9 El mes de juny de 2018 es presenta l' "Informe de la subcomisión para la elaboración de un estatuto del artista". A principis del mes de setembre el Congrés dels Diputats el va aprovar per unanimitat. http://www.congreso.es/backoffice_doc/prensa/notas_prensa/60284_1528971863805.pdf

10 Persones entrevistades presencialment i en línia a la primera fase de la recerca: Sergi Aguilar, Daniel G. Andújar, Nora Ancarola, Enric Ansesa, Martí Anson, Mar Arza, Isabel Banal, Rosó Cosó, Celia del Diego, Anna Dot, Joan Fontcuberta, Agustí Fructuoso, Clara Garí, Daniel Gasol, Carles Guerra, Florenci Guntín, Joana Hurtado, Dolors Juàrez, Jérôme Lafaure, Víctor Lobo, Leónidas Martín, Núria Marqués, Blai Mesa, Joan M. Minguet, Mariona Moncunill, Joan Morey, Maite Ninou, Tomás Pariente, Imma Prieto, Cristina Riera, Mireia Sallarès, Francesc Torres i dues persones que prefereixen estar en l'anonimat.

Mitjançant la pregunta «Com definiries una organització assembleària?», les diverses respostes s'afronten des del respecte, la idealització o el dubte. Ningú deixa del tot clar que aquest sigui el millor mecanisme d'organització, almenys en la mesura que cadascú ha viscut l'experiència de manera particular, però tampoc ningú en planteja cap altra de millor.

L'assemblea com una forma de prendre decisions en el marc d'una organització col·lectiva ens remet directament a l'exercici de la democràcia directa, una manera de participar en les polítiques reals de les estructures col·lectives, acompanyant, col·laborant o negociant amb les persones que assumeixen càrrecs de representació. Aquest principi ideari de l'assemblea és prou potent perquè molts dels entrevistats el defensin ideològicament. Alhora, però, molts d'ells reconeixen que no acaba de resoldre les dinàmiques de les organitzacions, que la participació en les assemblees requereix tanta preparació prèvia que en dificulta l'eficàcia, que les veus en l'assemblea no queden tan democràticament distribuïdes, que les discussions s'eternitzen o que les votacions acaben sent una forma massa reduccionista per a l'esperit ideari de l'assemblea.

En alguns casos es veu com una manera d'escenificar el fet democràtic; en d'altres, com a fita de plenitud democràtica. Arran de les definicions que ens deixen els entrevistats, podem tenir una idea de com s'entén; per exemple, Mar Arza ens diu que l'assemblea és el lloc on s'hauria de posar en comú tots els punts de vista i d'alguna manera s'hauria d'arribar a una entesa cordial. Podem entendre l'assemblea com un espai per a compartir el fet de prendre les decisions i en el qual els membres de l'organització pot exercir aquest dret. Mariona Moncunill emfatitza el sentit que les decisions principals siguin preses per la base social que té qualsevol tipus d'organització. Es pot entendre també, tal com ens comenta Florenci Guntín, com una forma d'operar que corregeix les pràctiques fonamentades en l'individualisme i que alhora instaura dinàmiques participatives en els processos de decisió.

Els dubtes sobre l'eficàcia de l'assemblea a l'hora de prendre decisions són prou manifestos. Francesc Torres plantejava el dilema: «Potser la pregunta és per a què ha de servir, quin grau de pluralitat vol assumir». Mentre va ser president de l'AAVC, l'important era tenir múscul polític i «per molt assemblearis que fóssim, quan la decisió a prendre era molt ajustada, Presidència tenia l'última paraula». Daniel García Andújar ens recorda que mai va creure en el sistema assembleari —així ho havia manifestat en diferents ocasions—, però sí que l'interessa la logística que es va desplegar en l'organització del 15M o d'altres moviments semblants.

La realitat assembleària és també una estratègia per a poder negociar amb els polítics, per a descarregar la responsabilitat del representant de l'organització com a interlocutor d'un col·lectiu. Portar una negociació política al debat de l'assemblea planteja un nou escenari molt diferent, dona força i legitimitat a aquella persona o persones que assisteixen a les reunions amb els polítics com a representants o cares visibles de les negociacions. Però tenir una bona assemblea, una bona participació, un bon debat i un bon gruix d'associats que hi assisteixen no sempre és ni ha sigut tan fàcil. De fet, molta gent associada no va a les assemblees de manera regular; això demana temps, dedicació, preparació, i sobretot tenir molt clar per a què serveix o què pot aportar un individu en una articulació col·lectiva d'aquestes característiques. Sergi Aguilar ens recordava que en el període que ell havia presidit l'Associació d'Artistes Visuals de Catalunya, el programa, l'acció política o qualsevol altre tema es treballava i es preparava molt intensament entre la comissió executiva, però que era una mica decebedor quan aquests temes es portaven a l'assemblea i el nivell d'assistència era massa baix en relació amb el nombre d'associats. Mireia Sallarès plantejava la inevitable relació amb la vida, adaptar-se a la vida. Si només hi assisteix la gent que té la mateixa disponibilitat que tu, sempre serem els mateixos, donant-nos la raó entre nosaltres. De fet, aquest tema sol ser bastant habitual: l'índex de participació en una organització col·lectiva acostuma a ser insuficient segons les persones que participen més activament en els grups de treball o les comissions executives. Cristina Riera ens deia que la dificultat que la gent s'hi impliqui de forma activa és també perquè hi ha una manca d'hàbit a l'hora de compartir espais de manera horitzontal, sense estructures piramidals. Això hauria de permetre una millor escolta i més respecte entre les persones, per contribuir a la integració de diversitats de mirades i millorar l'autoorganització col·lectiva.

Les assemblees tenen més èxit si al darrere hi ha una problemàtica o un fet que excita o incita a la mobilització. En un període de calma interna, però també d'un cert esgotament o sentiment d'impotència, el gruix de les persones no es mobilitza amb la mateixa facilitat. En aquest sentit, Martí Anson ens comenta alguns

dels problemes que pateix el moviment assembleari. L'un és que, a pesar que dona l'oportunitat que hi participi qui vulgui, no tothom ho acaba fent. Un altre és el perill que l'assemblea es perverteix en si mateixa en no permetre l'opinió externa, ja que aquells que no formen part del grup no hi tenen cabuda. Al principi hi sol haver molt entusiasme, però després veus que sempre hi ha la mateixa gent participant i costa que les opinions evolucionin per no repetir-se excessivament. Hi ha un altre element clau en tot això, la confiança; quan aquesta es trenca, tot es precipita cap a un abisme de tensions, de lluites fraticides, i l'assemblea es pot convertir en un espai d'escenificació del desgovern. Però també cal revisar la noció de confiança i «obrir-la a complexitats i contradiccions si no volem acabar tancats amb el nostre grup habitual d'amics» (Sánchez de Serdio, 2017).

El col·lectiu necessita una base de persones que hi treballin, però també una base de persones que opinin, debatin, aportin idees o mirades crítiques. Tots aquests rols formen part de la naturalesa de l'assemblea i ofereixen l'oportunitat a tothom de ser-hi i d'implicar-s'hi i de participar en una estructura col·lectiva. Per a Joan Fontcuberta, s'és assembleari quan totes les decisions es prenen en aquest col·lectiu sobirà de tots els membres a l'hora, però quan els grups són grans i amb procedències diferents, la presa de decisions es complica. Hi ha una massa crítica per sobre de la qual l'assemblearisme no és eficient; és important des d'un punt de vista participatiu, però s'han de trobar fórmules de delegació perquè l'acció es pugui fer dintre d'uns terminis apropiats.

Una de les aportacions que incideixen en la idea de l'imaginari del que hauria de ser una assemblea la proposa Daniel Gasol: «Idealment, una assemblea hauria d'incorporar la sinceritat, la humilitat i, sobretot, el fet d'anar de cara. Ha de servir per a aprendre a viure en comunitat, a pensar en col·lectiu, a pensar què és el que pot beneficiar una gran majoria, i sobretot a ser crítics i autocrítics. Tenir un sentit crític pensant en la majoria no significa que tothom hagi de tenir raó».

La interdependència dels membres que formen part del col·lectiu, fer prevaler l'assoliment d'objectius de grup per sobre dels objectius dels seus membres i treballar per a la contribució col·lectiva vers la societat, són alguns dels pilars que han de permetre mantenir viva la tasca de tot treball col·laboratiu, cooperatiu o col·lectiu. El context de les arts visuals no és diferent de la resta de contextos en els quals l'acció col·lectiva té una voluntat d'acció política. Des de les associacions més consolidades fins als grups configurats a partir d'emergències puntuals, els períodes d'eufòria i de conflicte s'han anat succeint, i en alguns casos s'han tensat de tal manera que han aconseguit acabar amb la mateixa organització. En aquests moments de crisi multiinstitucional, l'existència i la tasca de moviments assemblearis independents considerem que esdevenen bàsiques per a assolir algunes de les necessitats de transformació sociocultural que apuntem en aquest text.

5. Conclusions

Hem plantejat que les arts contemporànies es troben en una situació de fragilitat i desconexió en relació amb el context polític i social, i que des de fa temps incideix, i alhora és fruit de com es despleguen certes polítiques culturals des de l'àmbit públic. També tenim el convenciment que una de les estratègies per a revertir aquesta situació és desplaçar l'especificitat sectorial per la transversalitat com a acció política. La cultura ha de poder posicionar-se en una nova tessitura que l'equipari amb un dret bàsic propi d'una societat contemporània avançada. La cultura ha de ser reconeguda com un dret vinculat a la ciutadania i alhora com un dret a participar en la seva articulació i producció. L'assemblearisme és una eina que fomenta la participació col·lectiva en l'assoliment d'una cerca i demanda propositiva de polítiques públiques, que facilita el diàleg més ric i complex, i a l'hora fa visible el fet que el dret a la cultura no és tan sols el dret a l'accés a la cultura, sinó també a la participació activa en el disseny de la cultura en l'espai social. Les arts contemporànies han estat proactives en aquest àmbit, moltes vegades imbricades en altres moviments socials, però també des de la seva pròpia autoorganització, a la recerca d'una projecció més pública i la redefinició de la seva funció i posicionament social.

Mentre que les polítiques més neoliberals que hem tingut en els darrers temps en l'àmbit de país o d'estat promouen l'autonomia i autosuficiència de la cultura, les polítiques més d'esquerres que s'han instaurat en alguns governs municipalistes no saben què fer amb ella, incapaços de traçar connexions entre l'espai social i la cultura, perquè encara no han superat l'estigma classista que li reconeixen.

Pensem que és important revisar els valors construïts i conquerits en un moment de fragilitat institucional. Una crisi que s'expandeix a nombroses institucions que van des de les artístiques, les culturals o les educatives, fins a les jurídiques, les polítiques o les comunitàries. Tota feina feta o que s'està generant de manera col·lectiva i que assumeix implicar-se en la gestió complexa i desgastant del conflicte (intern o extern) mereix ser analitzada, visibilitzada i revisitada per afrontar els plantejaments del futur. Valorem tota actuació en els marges d'oportunitat transformadora que possibiliten aquests espais de crisi, però en analitzar-los amb una certa perspectiva ens adonem que no sempre les nobles voluntats es concreten mitjançant formes més adequades.

Hem volgut incidir sobretot en el fenomen col·laboratiu que existeix i ha existit en relació amb les arts contemporànies. Un tipus de pràctiques que tradicionalment es veuen i s'entenen des de l'individualisme, la subjectivitat, l'exclusivitat, la diferència, la competitivitat o la invisibilitat en un espai públic compromès i polititzat. Es tracta d'un sector poc articulad socialment, molt dependent de les subvencions públiques o l'economia del mecenatge, poc considerat en l'escala de valors socials, i la labor que porta a terme en el context social, polític i/o econòmic generalitzadament és incompresa. Si a tot això s'hi afegeixen el context de precarietat que afecta un ampli ventall social i el desmantellament per despriorització política, pensem en un present i un futur immediat marcats per la competitivitat, la supervivència i el camp que pugui. Però les converses que hem mantingut demostren tot el contrari, traspuen solidaritat, corresponsabilitat, lluita col·lectiva i esperit comunitari. Possiblement ens trobem en un moment en què cal recuperar la força d'un esperit de lluita col·lectiva per a recrear nous terrenys en els quals es pugui redefinir la pràctica artística en relació amb les qüestions socials, polítiques i econòmiques. O també, dit d'una altra manera, recrear nous espais polítics, econòmics i socials, on les pràctiques artístiques també s'hi reconeguin. Per finalitzar, volem utilitzar un fragment de Mariona Moncunill que ens ajuda a entendre l'essència d'aquest esperit que compartim: «L'activitat associativa té (i és) una finalitat en si mateixa: el simple fet que hi hagi gent disposada a treballar conjuntament, a compartir intencions i debatre-les, ja és un mèrit».

Referències bibliogràfiques

Butler, J. (2015). *Cuerpos aliados y lucha política*. Barcelona: Editorial Paidós.

CoNCA (2017). «Anàlisi de les polítiques culturals a Catalunya». A: *Estat de la cultura i de les arts 05_2017. La cultura, eix de les polítiques públiques*. Barcelona: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts.

Sánchez de Serdio, A. (2017). «(Des)confiar de los extraños». A: *Glosario Imposible*. Madrid: Hablarenarte.

Standing, G. (2013). *El precariado. Una nueva clase social*. Barcelona: Editorial Paidós.

Zafra, R. (2017). *El entusiasmo. Precariedad y trabajo creativo en la era digital*. Barcelona: Editorial Anagrama.